

MODEROWANIE DISKUSJI – ZASADY I WSKAZÓWKI

Publikacja ta przeznaczona jest dla nauczycieli/ek i edukatorów/ek jako wsparcie w trudnych sytuacjach podczas moderacji dyskusji związanych z edukacją globalną. Jest zaprojektowana tak, aby była użyteczna i zawsze pod ręką np. w kalendarzach lub na biurku.

Wewnątrz znajdziesz **porady dotyczące reagowania na trudne sytuacje podczas dyskusji**. Najważniejsze, aby w każdym momencie przestrzegać zasad komunikacji empatycznej - zrozumieć zachowania i emocje osób dyskutujących, nawet wtedy, gdy są agresywne i głoszą krzywdzące innych opinie. Jak to robić?

- Wyjaśnij, co niewłaściwego się stało i powiedz o własnej reakcji na daną wypowiedź – nie wyciągaj od razu wniosków z tego, co powiedziała dana osoba, tylko poinformuj, co zaobserwowałeś/aś, np. *Czuję się źle, kiedy to mówisz, bo słyszę słowa, które mnie ranią, a nie, że to, co mówisz jest obraźliwe.*
- Wystrzegaj się słowa "jesteś", aby nie definiować charakteru danej osoby. Odnies się do jej konkretnego zachowania lub wypowiedzi. Powiedz np. *Twoja wypowiedź może być dla mnie interesująca? Powiedz np. Agresywny/a wobec ludzi, o których mówisz.*

- Sprawdź sytuację do *tu i teraz*, zamiast generalizować. Pozwala to lepiej zrozumieć, co się stało w konkretnej sytuacji i skuteczniej wpłynąć na zmianę postawy.
- Skup się na tym, co może wynikać z tej dyskusji dla całej grupy. Nie wykorzystuj przy każdej okazji wszystkich treści ulotki – ogranicz się do ilości wiedzy, którą osoby uczestniczące mogą efektywnie wykorzystać.
- Skup się na wzbudzeniu refleksji w osobach uczestniczących (np. poprzez rozkład definicji pojęcia na czynniki), nawet jeżeli nie od razu zgadzają się one z tym, co mówisz.

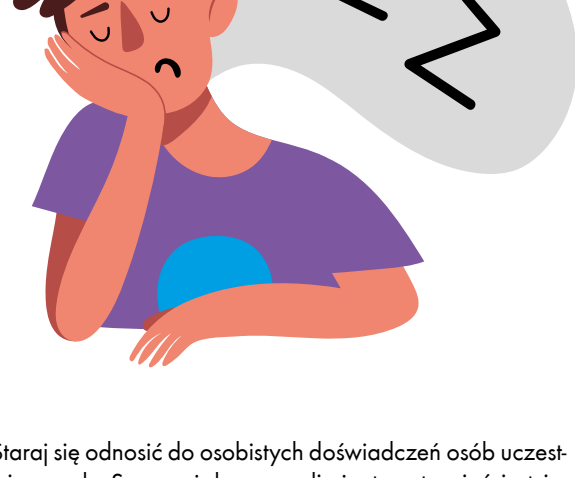
Proces zmiany postaw jest długotrwały i często budzi psychologiczny opór. Więcej o nim dowiesz się na tyle ulotki.

TEMAT ODBIERANY JEST Z NIECHĘCIĄ I/LUB BRAKIEM ZAINTERESOWANIA

- Jeśli widzisz, że temat zajęć spotyka się z niechęcią i brakiem zainteresowania osób uczestniczących, dobrze jest omówić tę sytuację z grupą. *Widzę, że to, o czym mówimy, was nie interesuje. Opis sytuacji i praca z pytaniami (Dlaczego tak jest? Z czego to wynika?) pozwolą przyjrzeć się temu, skąd biorą się negatywne emocje osób uczestniczących związane z danym zagadnieniem.*

- Przed zajęciami zastanów się nad specyfiką grupy, w której poprowadzisz zajęcia i zadaj sobie pytanie: *Jak, jako prowadzący/a, mogę sprawić, żeby temat zainteresował osoby uczestniczące?*

- Przeprowadź w grupie burzę mózgów: *Dlaczego temat może być dla mnie interesujący? Jak mogę sprawić, żeby był interesujący?*

- Staraj się odnosić do osobistych doświadczeń osób uczestniczących. Spraw, żeby poczuł, że temat zajęć jest im w jakiś sposób bliski, np. globalne współzależności: *Skąd pochodzi czekolada, którą jem? Skąd jest koszulka, którą noszę?*

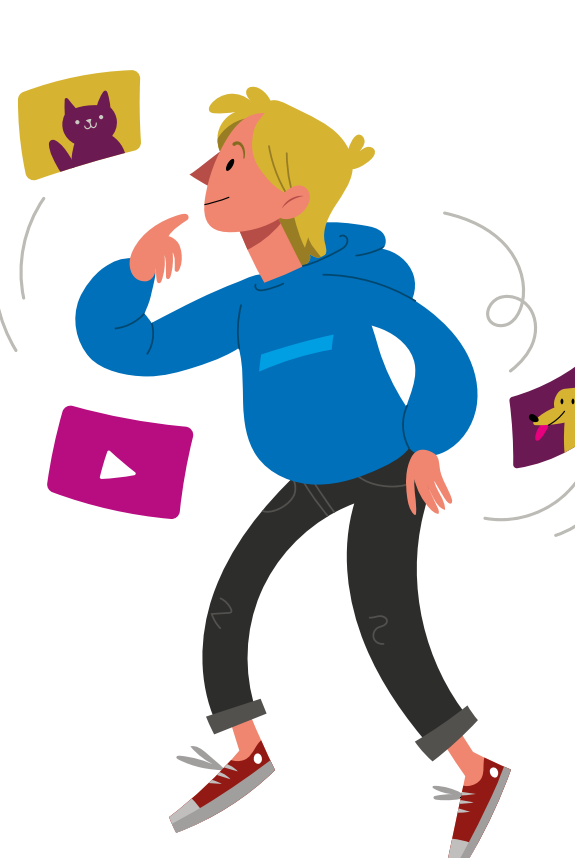
- Przyjmij perspektywę kogoś, kto chce się dowiedzieć czegoś od osób uczestniczących - co już wiedzą na dany temat i co o nim myślą, jakie mają doświadczenia w tym temacie.

- Zaproponuj różnorodne formy dyskusji tak, aby zarówno intro-, jak i ekstrawertyczne osoby uczestniczące dobrze się w niej czuły. Zwracaj uwagę na proces grupy.

- Do każdego scenariusza lekcji/warsztatu przygotuj zestaw kół ratunkowych - alternatywnych form omówienia tematu.

- Współczesna rzeczywistość to kultura obrazu. Dobrze więc wykorzystać ilustracje, memy, krótkie filmy internetowe itp. To formy, z którymi osoby uczestniczące obcuje na co dzień, dzięki czemu sprawisz, że poczują się swobodniej.

Osoby uczestniczące często mają już wiedzę i przekonania na dany temat i nie chcą być pouczani przez osobę prowadzącą. Oczekują od nas rozmowy, a nie wykładu i nakazów. To, w jaki sposób stworzymy im przestrzeń do dialogu i refleksji nad różnymi tematami oraz to, jakie pytania im zadamy, może zadecydować o ich stopniu zainteresowania tematem.

OSOBA UCZESTNICZĄCA POWOŁUJE SIĘ NA STEREOTYPY

Stereotyp to uproszczone i uogólniające przekonanie na temat osoby lub grupy osób ze względu na ich przynależność do danej grupy społecznej, np. etnicznej, wiekowej, płciowej, wyznaniowej. Posługując się stereotypem, grupujemy ludzi na kategorie i niesłusznie szufladkujemy, przypisując im pewne wspólne cechy. Stereotyp daje nam pozorną "wiedzę" o osobie lub grupie. Ale tak naprawdę, oceniając kogoś za pomocą stereotypu, nic o nim/niej nie wiemy.

Wyjaśniając, czym jest stereotyp, warto posługiwać się przykładami z własnego doświadczenia (np. *Mężczyzna nie nadaje się do pracy w szkole*) lub pokazać, jak działają stereotypy na przykładzie tych, które odnoszą się do osób, które mogą być znane osobom uczestniczącym, np. *Jesteś za młody/a, żeby o tym mówić* (stereotyp wieku); *Wszyscy chłopcy lubią się bić, a dziewczyny dbają tylko o swój wygląd* (stereotyp płci); *Polacy to alkoholicy i złodzieje* (stereotyp narodowy). Odwołaj się do sytuacji ze swojego życia, gdy stereotypowe myślenie sprawiło, że kogoś źle ocenileś/aś.

Warto zapytać o źródło stereotypu – *Skąd to wiesz? Gdzie się o tym dowiedziałeś/ałyscie?* Mogą paść np. następujące odpowiedzi: z domu, ludzie tak mówią, z internetu, z własnego doświadczenia. Powiedz wtedy, że stereotyp pozwala nam uporządkować sobie świat i ułatwia jego poznanie, ale robi to tylko pozornie.

„Pojedyncza opowieść rodzi stereotypy. A problem z nimi nie polega na tym, że są nieprawdziwe, ale na tym, że są niekompletne. Sprawiają, że jedna historia staje się jedyną.”

Chimamanda Adichie

Gdy opieramy się na stereotypie, często mówimy ogólnikami, generalizujemy, nie jesteśmy otwarci na odmienne poglądy, dyskusję i argumenty drugiej strony. Używamy słów wszystkich, każdy, zawsze, wszędzie, nikt, nigdy, nigdzie. Na przykład: *Wszyscy Polacy są rasistami; Młodzi ludzie zawsze są nieodpowiedzialni; Każdy człowiek wie, że nie wolno tego robić; W Polsce wszędzie jest tak samo.* Zapytaj grupę, jak oceniają prawdziwość tych zdań? Jak się czują, gdy słyszą tego typu stwierdzenia?

Swoją reakcją warto oprzeć na dążącej do porozumienia komunikacji z osobami uczestniczącymi – sformułuj wypowiedź mówiąc o tym, co widzisz lub myślisz (możesz zacząć zdania od *Widzę.../Myślę...*), czujesz (Czuję, że...) oraz czego chcesz i potrzebujesz (Chciałabym.../Potrzebuję...), np. *Widzę, że powiedziałeś do kolegi, że cię ocygał. Czuję się wtedy źle, bo to słowo bardzo negatywnie i w uproszczony sposób ocenia Romów. Chciałabym, żebyś nie używała tego słowa, bo nieświadomie wyrządzasz tym krzywdę również osobom, których nie znasz. Możesz także posłużyć się definicjami tych słów, które podkreśl ich krzywdzący i niezgodny z prawdą sens.*

Zadaj pytania osobie, która posługuje się stereotypami: Skąd to wiesz? Czy to prawda?

Zadaj pytania grupie: Czy to prawda? Jak możemy to sprawdzić? Czy ktoś ma inne doświadczenia? Czy są jakieś wyjątki? Dlaczego stereotyp nie daje nam prawdziwej/pełnej wiedzy o kimś?

OSOBA UCZESTNICZĄCA POSŁUGUJE SIĘ MOWĄ NIENAWIŚCI

Mowa nienawiści to negatywne emocjonalnie i obraźliwe wypowiedzi o osobie lub grupie z powodu jej cech, które są trudne bądź niemożliwe do zmiany (koloru skóry, pochodzenia, etniczności, narodowości, płci, orientacji seksualnej, wieku, sprawności fizycznej, wyznania lub przekonań), a także podburzanie i propagowanie nienawistnych przekonań o innych.

Mowa nienawiści występuje w różnych formach – mogą to być jawne przekleństwa, wyzwiska i wulgaryzmy lub formy językowo niejednoznaczne, np. *Romowie to gazy, Polska tylko dla Polaków, Polska tylko biała, Murzyni to brudaszy, Uchodźcy to zaraza, Muzułmanie przyjeżdżają, żeby gwałcić nasze kobiety, Islam to śmierć białej Europy, Banderowcy i ich zwolennicy – precz z Polski.*

Najważniejsze w radzeniu sobie z sytuacją, w której pojawia się mowa nienawiści, jest jej zauważenie i wyraźne zwrócenie uwagi osób uczestniczących na to, co usłyszały.

Dajemy wtedy dobry przykład reszcie grupy i pokazujemy, że każdy ma obowiązek reagować na mowę nienawiści. Zawsze na początku trzeba jasno wyrazić swój sprzeciw wobec zachowania osoby uczestniczącej, np. powiedzieć: *Nie zgadzam się na to.* A następnie wybrać jedną z dwóch metod reakcji:

- Przerwać zajęcia i od razu skupić się na problemie. Metoda ta jest podobna do techniki komunikacyjnej „z treści na proces”. Polega na tym, że zwracamy uwagę na relację pomiędzy osobami uczestniczącymi w komunikacji lub na relację między osobą uczestniczącą a rzeczywistością.

- Wykorzystanie asertywnej techniki „odkładania na później”, która polega na zasygnalizowaniu, że stało się coś niewłaściwego, o czym wszyscy musimy pomyśleć i wrócić do tego za jakiś czas, np. na najbliższej lekcji wychowawczej. Kluczowe jest tutaj precyzyjne wskazanie terminu rozmowy i konsekwencja w powrocie do tematu.

Nazwij jednoznacznie to, co się wydarzyło i jasno zdefiniuj, czym jest mowa nienawiści. Następnie podaj konsekwencje i skutki posługiwania się nią.

KONSEKWENCJE PRAWNE

Podkreśl, że dyskryminacja i mowa nienawiści są przestępstwem. Zgodnie z polskim Kodeksem karnym, Konstytucją RP oraz Konstytucją o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności obowiązujących w krajach UE posługiwanie się mową nienawiści podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności lub pozbawienia wolności.

KONSEKWENCJE SPOŁECZNE I EMOCJONALNE

Mowa nienawiści wpływa na wszystkich, którzy znaleźli się w sytuacji, gdy została użyta. Powoduje obniżenie komfortu psychicznego, spadek poczucia bezpieczeństwa i poczucia własnej wartości. Najbardziej dotyka osoby, w tym jest bezpośrednio wymierzona, bo może prowadzić do otwartej agresji i przemocy wobec nich, co odbiera im status pełnoprawnych obywateli/ek.

Konsekwencje braku reagowania na mowę nienawiści pokazuje tzw. piramida nienawiści stworzona w 1954 r. przez amerykańskiego psychologa, Gordona Allporta.

Używanie obraźliwego języka, który może być wynikiem istnienia stereotypów i uprzedzeń, prowadzi do świadomego unikania osób, w które komunikaty te są wymierzone.

Unikanie może objawiać się wykluczeniem takich osób z naszego otoczenia, dehumanizacją i stygmatyzacją (nadawaniem społecznych etykietek, np. traktowanie osób niepełnosprawnych jako kryminalistów). Formy unikania mogą być różne: od fizycznego odgradzania (historycznie było to tworzenie gett żydowskich w trakcie II wojny światowej, a współcześnie segregacja polegająca na tworzeniu dzielnic imigranckich czy obozów dla uchodźców) do bardziej symbolicznych, np. sprzeciw rodziców dotyczący obecności w klasie osoby ze spektrum autyzmu.

Skutkiem takich zachowań są **dyskryminacja**, a następnie **przemoc fizyczna** w formie napadów i aktów wandalizmu. **Ostateczną konsekwencją mowy nienawiści jest masowa zagłada** określonych osób lub grup osób, w tym zbrodnie przeciwko ludzkości i ludobójstwa, często w celu osiągnięcia lub zachowania władzy (np. eksterminacja osób pochodzenia żydowskiego w nazistowskich Niemczech).

MODEL PRZYJMOWANIA NEGATYWNEJ OPINII NA SWÓJ TEMAT

Kiedy powiemy komuś, że to, co mówi jest mową nienawiści, lub że posługuje się stereo-, to rami i może to zostać odebrane jako negatywna ocena osoby, co tak jest oskarżeniem. Proces reakcji na takie opinie może trwać nawet kilkanaście dni i składa się zwykle z 5 faz:

1) SZOK
Zaczekaj się od zaprzeczenia: *Nie miałam zamiaru nikogo obrazić./To już nic nie można powiedzieć?* lub zbywającego przytakiwania: *Tak, tak, zgadzam się i przepraszam.* Jest to naturalna reakcja. Nie wyjaśniaj i nie „atakuj” wykładem. Wysłuchaj w spokoju tego, co dana osoba ma do powiedzenia.

2) ZŁOŚĆ
Potem pojawia się zaskoczenie (nawet po kilku dniach) i złość: *Uwzięła się na mnie; Znowu coś złego powiedziała/em; Inni też tak ciągle mówią i nikt się ich nie czepia.* Daj osobie, której dotyczy problem, przestrzeń na złość. Jeśli to, co mówi/robi nie zagraża innym, poczekaj aż emocje same się wyciszą.

3) OPÓR
Kolejnym krokiem jest racjonalizacja. Uruchamiają się mechanizmy obronne, usprawiedliwiające wcześniejsze działania i słusność wypowiedzi, np. *Wszyscy tak myślą, tylko boją się powiedzieć.* W tym momencie zacznij wyjaśniać, posługując się faktami z publikacji. Przyjmij postawę partnera/ki w rozmowie, a nie wszystkich wiedzącego nauczyciela/ki.

4) AKCEPTACJA
Po jakimś czasie dana osoba powinna być gotowa na akceptację oceny: *Faktycznie, to, co mówię, może być dla kogoś krzywdzące.* To właściwy moment na rozpoczęcie rozmowy o zmianie postaw oraz występowanie pomysłów grupy.

5) GOTOWOŚĆ DO ZMIAN
Kończącym efektem jest bieżący konsekwentny na zmiany: *Powinno-mogę/Chcę coś zmienić w swoim zachowaniu.*

SKORZYSTAJ RÓWNIEŻ Z POZOSTAŁYCH POMOCNIKÓW:

Wyjaśnianie pojęć edukacji globalnej

Reagowanie na dyskryminujące słowa

Reagowanie na częste argumenty